

Af
Skovfoged Erling Buhl
Skov- og Naturstyrelsen/Driftplankontoret

25. oktober 2004

Om ”nye” von Langenske afdelingssten og en slibesten i Nørreskoven.

Midt på Amalienborg Slotsplads står Salys berømte rytterstatue af Kong Frederik d. V, som regerede landet fra 1746 til 1766. Saly? Ja, det var jo ham der lavede statuen. Men hvordan var det nu lige, det var med Frederik d. V?

Kender I Thorkild Hansens bog ”Det lykkelige Arabien”, som fortæller om en ekspedition til Orienten? Det var Frederik d. V, der sendte ekspeditionen af sted.

De fleste kender det gamle hovedvejsnet fra København ud over Sjælland og på Fyn. De hovedveje vi færdedes ad, før omfartsvejene omkring købstæderne og motorvejene blev bygget. De vejstrækninger, der er så karakteristiske, fordi de går i lige linier, op og ned ad bakke, så langt som overhovedet muligt. Vejene hed chausseer, da de blev bygget, og det var den franske vejingeniør Jean Marmillod, der forestod arbejdet. Men det var Frederik d. V, der satte det hele i værk.

En fjerde ting, Frederik d. V skal huskes for, er, at det var ham, der sørgede for, at der blev sat gang i skovbruget her i Danmark.

I 1700-tallet var skovarealet nede på 2 - 3% af landets areal. Gennem hen ved 6000 år havde en stadig stigende befolkning blot hentet det træ, de havde brug for til brændsel, byggeri, ikke mindst skibsbyggeri og alskens øvrige gøremål, uden tanke for at træet en dag ville slippe op.

Skov blev ryddet og inddraget til agerland, og ikke mindst svin på olden og græssende kreaturer satte en effektiv stopper for, at skovene på de stedse skrumpende arealer - i det mindste - fik chance for at forynge sig.

Manglen på træ var en alvorlig sag. Man var helt klar over situationens alvor allerede tidligt i 1700-tallet, hvor der blev stillet an med forordninger for at spare på træet, og sat ind med strenge straffe for ulovlig fældning og tyveri af træ fra skovene, uden at det nyttede noget videre.

Men Frederik d. V fik gjort det, der skulle til, for endelig at løse problemet med mangel på træ, da han indforskrev den tyske forstmand Johann Georg von Langen til Danmark.

Von Langen kom hertil i 1763, 64 år gammel. Med sig havde han et antal hjælpere - elever han selv havde uddannet. Hans opdrag var, sammen med overjægermester C. C. Gram, at etablere et egentligt skovbrug i landet.

Naturskovstilstanden, hvis foryngelse helt var gået i stå, skulle nu forandres. Der skulle plantes, både med velkendte arter og nye træarter, som von Langen bragte med sig. Vedmasse og tilvækst skulle beregnes, og hugsten måtte fremover ikke overstige tilvæksten.

Skovene i Nordsjælland blev takseret, opmålt og inddelt i hoveddele og dele, som igen blev inddelt i afdelinger eller årshugster. Afdelingerne var firkantede og orienteret N-S, Ø-V. Når man i dag ser på et kort, hvor afdelingsnettet er tegnet op, ligger det meget på skrå i forhold til verdenshjørnerne. Forklaringen er den enkle, at man rettede sig efter magnetisk nord, som i 1700-tallet lå ca. 15 grader forskudt mod vest i forhold til geografisk nord.

I afdelingernes skærings- og endepunkter blev der opsat afdelingssten - groft udkløvede sten, hvorpå et afdelingsnummer og et verdenshjørne var hugget ind. I skæringspunkterne var stenene firkantede og drejet således, at de - bortset fra de ca. 15 graders misvisning - vender fladerne mod NV, SV, NØ og SØ. På en sten, som står på sin plads nogenlunde midt i Nørreskoven, står der f.eks. på de tilsvarende fire sider: 9 N, 8 S, 4 N og 3 S.

Rundt i skovens yderkanter var stenene oftest trekantede i formen og opstillet således, at to af fladerne vender på skrå ud mod afdelingerne. På en af de "nye" sten, som nu genopstilles i Nørreskovens vestkant, står der: 7 N og 6 S på fladerne mod hhv. NØ mod SØ.

"Nye" von Langenske afdelingssten ! Hvor mon de kommer fra? Jo, de var der såmænd i forvejen. Men da man skulle i gang med at anlægge Hillerød motorvejen igennem Nørreskoven, ansås stenene for at være i fare. At stenene allerede dengang var at betragte som fredede fortidsminder, der ikke måtte flyttes uden fredningsmyndighedernes tilladelse, var vel næppe kendt viden. Men at stenene var vigtige skovhistoriske kuriosa, der skulle bevares for eftertiden, var den nu pensionerede skovrider fra Københavns skovdistrikt, E. Laumann Jørgensen ikke i tvivl om.

Tre sten blev flyttet fra Nørreskoven. En af stenene blev foræret til Værløse Museum og de 2 andre blev taget hjem til skovridergården, "Syvstjernen", hvor de blev muret ind i pejsen.

En slibesten fra oldtiden, en 80 x 70 x 50 cm stor stenblok af kvartsit, blev ved samme lejlighed også taget ud af skoven og foræret til Værløse Museum.

En fjerde afdelingssten, som Laumann Jørgensen fandt hos en nabo til Lille Hareskov, blev ligeledes bragt i forvaring.

Således blev i alt fem sten forsvarligt sikret. Motorvejen er for længst taget i brug, pejsten er blevet revet ned, og Værløse Museum ser nu om stunder hellere, at historien om slibestenen og von Langens afdelingssten bliver formidlet ude i skoven end på museet. Derfor blev de fem sten igen sat op på deres oprindelige pladser.

Da det sidste år blev besluttet at genopstille stenene, blev der nedsat en "ekspertgruppe", bestående af de pensionerede skovridere Laumann Jørgensen og Poul Petersen. Gruppen blev forstærket med

Jørgen Borgholt fra Værløse Museum og fra Skov- og Naturstyrelsen deltog Jens Bekmose fra Københavns distrikt og undertegnede fra Driftsplankontoret.

Udstyret med kort og - endnu vigtigere - med Laumann Jørgensens gode hukommelse blev stederne for stenenes oprindelige placering sikkert udpeget og afmærket.

D. 21. oktober i år blev aftalt som dagen, hvor det skulle ske. Alle implicerede parter samt pressen var inviteret til at mødes kl. 10.00 på Værløse Museum til en lille sammenkomst med museumsleder Ellen Jensen som vært. Slibestenen blev læsset og kørt til skovs, hvor den blev lagt på sin plads. Derefter fortsatte selskabet over Frederiksborgvejen, til det sted, hvor afdelingsstenen fra museet skulle placeres. Herfra gik hver så til sit.

I løbet af resten af dagen blev de 3 øvrige afdelingssten sat på plads. Det var skovløber Poul Jørgensen og Johnny Petersen samt traktorfører John Mortensen, som stod for udførelsen af arbejdet. Undertegnede var garant for, at stenene blev vendt korrekt, og foretog det fornødne med hensyn til at registrere stenene, som de fredede fortidsminder de er.

Hvor mange afdelingssten der oprindeligt blev sat op, vides ikke, men tilbage kendes i alt til 27 sten i Nordsjælland - heraf kun tre i skovene nord for Hillerød, resten i Københavns Amt.

I alt står 18 sten på deres rigtige pladser. Af disse er 7 sten fundet og genopstillet korrekt. 6 andre sten er fundet og opstillet nær findestedet eller ved skovfogedsteder. 1 sten findes på Frilandsmuseet, og 2 sten på Jagt- og Skovbrugsmuseet.

På det tidligere Farum distrikt udlovede før nævnte pensionerede skovrider Poul Petersen i sin tid en halv flaske brændevin til den, som fandt en von Langen sten, og kom på den måde af med i alt 6 flasker. Med sådan en tilskyndelse er det vel ikke udelukket, at flere sten ville kunne dukker op.

Von Langen nåede kun at virke i ca. 10 år, inden han blev for syg og kort efter døde i 1776 i en alder af 77 år.

Skovbruget - et dansk skovbrug der kom til at fungere - var blevet bragt til verden med von Langen som fødselshjælper. Men hans opdeling af skovene blev dog ret hurtigt ændret og gik derefter i opløsning.

Allerede i 1789 blev hele processen med udskiftning af jordene sat i værk. En hegnsforordning blev gennemført i 1794, hvorefter der blev bygget stendiger mellem kongens skove og agerlandet udenfor. Og hele processen med at sikre skovene blev rundet af med fredskovsforordningen af 1805.

Stendiger! Alt inden for rækkevidde, som kunne bruges blev brugt af de professionelle stendigebyggere, som rejste rundt og forestod arbejdet - også von Langens afdelingssten. Så det er altså der, i stendigerne, vi skal finde de sten, som muligvis endnu måtte være tilbage. Et eksempel på en sådan sten kan ses i stendiget, helt i SV i Slagslunde Skov.

Von Langen efterlod sig en række plantager med nu over 200 årige gamle træer, nogle jorddiger og altså 27 kendte afdelingssten. Vil man fordybe sig i hans fortjenstfulde virke, kan det anbefales at

læse E. Laumann Jørgensen og P. Chr. Niensens bog ”Nordsjællands skove gennem 200 år”, fra hvilken der også her er hentet viden.

Von Langen blev ærefuldt begravet i kirkegulvet i Gentofte Kirke. Mange år senere skulle kirken renoveres. Gulvet blev brækket op, graven sløjfet og von Langens jordiske rester endte, helt respektløst, i affalddyngerne uden for kirken. Det faldt den daværende skovdirektør Hakon Frølund for brystet. Sammen med andre gode kræfter henvendte han sig til den daværende, cigarrygende kirkeminister Bodil Koch. Med hendes tilladelse lod han - som en beskedent erstatning for den sløjfede grav - opsætte en lille bronzeplade til minde om denne store forstmand.

Mindepladen sidder nu i Gentofte kirkes våbenhus, og på den står at læse:

**OVERJÆGERMESTER
JOHANN GEORG V. LANGEN
FØDT 22.3.1699
I OBERSTEDT, THÜRINGEN
DØD 25.5.1776
I JÆGERSBORG**

**EN AF
DANSK SKOVBRUGS FÆDRE**

Så sandt, så sandt - og alt det kan man godt lige tænke lidt over, næste gang man passerer Amalienborg Slotsplads og blikket falder på den flotte statue af Kong Frederik d. V til hest.